

Тема лекції: Управління самоорганізацією населення та органи місцевого самоврядування

План

1. Історія розвитку самоуправління та його небезпеки
2. Генезис розуміння самоуправління та самоорганізації
3. Сучасні форм децентралізації та самоуправління

1. Здатність до самоорганізації є важливим критерієм відкритості, розвитку та демократичності суспільства. Бути суб'єктом суспільно-державних відносин означає бути активною складовою системи публічного управління. Україна довго знаходилась під впливом інших державних утворень, які використовували жорстко структуроване управління, що вплинуло на розвиток антидемократичних культурних традицій у нашій країні.

Архаїчний спадок від декількох імперій та тоталітарних державних утворень у сфері публічного управління є припоною для ефективного розвитку місцевого самоврядування. Проте, він все одно відбувається і потребує єдиного вектором для всіх регіонів країни. Відповідно, дослідження впливу самоорганізації населення на органи місцевого самоврядування є актуальною темою для даної наукової розвідки.

Початком самокерованої соціальної взаємодії є народні збори, які використовувались для прийняття рішень, необхідних для життя громади. В. Бусел наводить таке визначення цих заходів у Київській Русі: «Віче – народні збори у давній Русі, що були вищим органом влади в деяких містах» [2, с. 191]. Подібні форми муніципального самоуправління були наявні у всіх куточках нашої планети: Коміція, Курултай, Меджліс, Мартове поле, Масліхат, Тінг, Екклесія та інші. Проте, всі вони мали ценз для участі: вік, соціальним статус та стать особи. Всебічна самоорганізація населення народилась під тиском науково-технічних революцій, які продовжуються і сьогодні.

Розвиток ієрархічних форм владних відносин призвів до того, що самоорганізація та самоуправління стали дарованими привілеями. Розглянемо два приклади вивільнення управління територіями та надання права на самоорганізацію. Спочатку поглянемо на Захід України. Т. Гошко розкриває специфіку магдебургії Львова, яку він отримав від Австро-Угорської імперії: «По-перше, Львів був не просто найбільшим на той час містом України, а й апеляційним центром і правовим зразком для інших українських міст, по-друге, правові норми самоврядування Львова були перехідними між центрально – і східноєвропейськими типами магдебургій, що дозволяло розглядати проблеми в загальноєвропейському контексті» [3, с. 9]. Відповідно, ми маємо унікальний суспільно-правовий статус міста, який дозволяє йому бути не тільки частково самокерованим, а й допомагати у вирішенні проблем інших міст на території сучасної України.

Протилежним прикладом муніципальної свободи була Одеса, яка отримала у 19 столітті від Російської імперії митний режим порто-франко, який збільшував економічні свободи активних господарників і покращував міжнародні фінансові зв'язки на цій території. Проте, арбітраж залишався у руках центральних органів влади, що значно обмежувало розвиток громадянської та політико-правової культури в цьому місті.

Зазначимо, що сучасна практика порто-франко використовується як засіб м'якої геополітичної експансії. Прикладом зазначеної ситуації є індустріальний парт «Великий камінь», який побудовано поруч з Мінськом у республіці Білорусь. Д. Лавнікевич наголошує: «В обмін на щедрі китайські інвестиції та дешеві кредити офіційний Мінськ погодився на створення китайського анклаву в Східній Європі» [5]. Ми вважаємо, що безмитна зона має функціонувати в інтересах країни, де вона знаходиться, не порушуючи її суспільно-економічний баланс та сприяючи розвитку форм самоорганізації для підтримки місцевого господарювання. Якщо такого не відбувається, то фактично це невійськове захоплення. Подібну практику треба враховувати при розробці особливих статусів для окремих територій України.

Дискусія з приводу того, який з вказаних прикладів краще є недоречною. Факт у тому, що муніципальна свобода дає території потенціал для розвитку і виділяє її з поміж інших. Крім того, мешканці цих територій схильні зберігати тривалу прихильність до надавачів цих свобод, які підтримали та сприяли розвитку їх самоорганізації. Відповідно, надання муніципальної свободи є дієвим, але небезпечним методом публічного управління, який здійснює значний вплив на розвиток виокремлених територій країни.

2. Рухаючись від практики до теорії, звернемо увагу на генезис осмислення самоорганізації в державно-політичних, управлінських та економічних дослідженнях. П. Кропоткін вважав самоорганізацію природним явищем, яке властиве живій природі. На його думку: «Найбільш пристосованими є зовсім не ті, хто фізично сильніший, або хитріший, або спритніший за всіх, а ті, хто краще вміють об'єднуватись та допомагати один одному» [4, с. 57]. Висновок напрашується сам по собі. Якщо самоорганізація є більш природньою та ефективною, то саме цим шляхом і має просуватись громада для розвитку місцевого самоврядування.

Характерним прикладом подібної регуляції суспільного життя є предтеча ОСББ, яку А. Атабекян бачив у домових комітетах: «Коли комітет піклується про доставку кожному мешканцю будинку його харчів, коли він пропонує кожній родині свої послуги, щоб забезпечити її продуктами споживання, коли він організує охорону для безпеки кожного мешканця, то тут немає місця для політики, конфліктів та ворожнечі людей між собою» [1, с. 114]. Відтак, малі соціальні групи на думку цього анархіста можуть організувати соціальну взаємодію без насильства та ієрархічного впливу держави. Фактично самоорганізація стає джерелом розвитку нових регіональних еліт. Разом з цим, роль держави в цьому процесі залишається невизначеною, що значно ускладнює реалізацію подібних ідей.

Доволі цікаву думку про децентралізацію висловив М. Букчін, який стимулював розвиток лібертарного муніципалізму. Він бачив його як:

«Комунальне суспільство, орієнтоване на задоволення потреб людини, яке відповідає екологічним потребам та новій етиці обміну та співробітництва» [7, с. 78]. Відповідно, ми маємо децентралізацію зверху, яка породжує нову якість відносин прямої демократії на основі загальних зборів.

Самоорганізація населення розвивається під впливом зовнішнього стимулювання та обумовлюється свободою наявних форм соціального обміну для розвитку більш прогресивних суспільних відносин. Ця владна конструкція повинна зробити країну конкурентоспроможною на глобальному ринку.

3. Для самоорганізації та самоуправління життєвоважливим є те, як приймаються управлінські рішення. М. Фрідман наполягає, що: «Для ліберала адекватними засобами є вільне обговорення та добровільне співробітництво, з чого виходить висновок, що будь-яка форма примусу для нього неадекватна» [8, с. 42]. Далі автор робить вагоме виключення. Він стверджує, що вільний ринок може вирішити не всі проблеми в країні, а для деяких випадків необхідним є використання демократичної більшості. Разом з цим, право більшості є примусом незгодних та обмеженням їх свободи.

Інакше ставиться до більшості Б. Робертсон. На його думку більш ефективним підходом до самоорганізації на рівні конкретної установи є халократія. Б. Робертсон дає визначення своєму винаходу: «Це перехід від особистісного лідерства до конституційної влади в організації» [6, с. 93]. Він бачить її продовженням децентралізації в суспільно-державних відносинах, яка розповсюджується на групову взаємодію.

Халократія – це наділення відповідальністю кожного учасника організації, що суперечить ієрархічній традиції публічного управління в Україні. Процес контрольованої передачі повноважень і відповідальності є складним як на організаційному, так і на загальносуспільному рівні. Це пов'язано з тим, що ієрархічне розуміння управління міцно вкоренилось у культуру нашої країни.

Відповідно, самоорганізація населення в рамках місцевого самоврядування напряду залежить від характеру прийняття управлінських рішень. У світовій практиці менеджменту намітився перехід від влади більшості до халократії, але в нашій країні існує ще багато інших припон, про які ми розкажемо у наступній частині нашої статті.

Література:

1. Атабекян А. М. Социальные задачи домовых комитетов // Атабекян А. М. Против власти/ Сост., предисл. и коммент. А. В. Бирюкова. Москва: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2013. С. 108-126.
2. Бусел В. Т. Віче// Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.)/ Уклад. і головний ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. С. 191.
3. Гошко Т. Д. Нариси з історії магдебурзького права в Україні (XVI-початок XVII ст.). Львів: Афіша, 2002. 255 с.
4. Кропоткин П. А. Анархия: Сборник/ Сост. и предисловие Р. К. Баландина. Москва: Айрис-пресс, 2002. 576 с.
5. Лавникевич Д. Бойся китайцев, дары приносящих. URL: https://zn.ua/finances/boysya-kitaycev-dary-prinosyaschih-293207_.html (дата звернення 23.07.2019).
6. Робертсон Б. Революционный подход в менеджменте. Москва: ЭКСМО, 2017. 256 с.
7. Bookchin M. The next revolution. London: Verco, 2006. 161 p.
8. Friedman M. Capitalism and freedom. New York: The University of Chicago, 1982. 286 p.